

Kemecsei Helytörténeti Krónika

2023. XIX. évfolyam 1. szám

MEGJELENIK NEGYEDÉVENTE

MEGHÍVÓ

Kemecse Város Önkormányzata és
a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei
Honismereti Egyesület
tisztelttel meghívja Önt

a *Kemecse épített öröksége* című
XIX. Helytörténeti Konferenciára

Időpont: 2023. április 1. (szombat) 10:00

Helyszín: Kemecsei Városháza Díszterme
4501 Kemecse, Répásy tér 3.

Moderátor: Dr. Hajzer Gabriella - egyéni ügyvéd

10:00-10:20 **KÖSZÖNTŐK:**

Lipők Sándor - Kemecse város polgármestere

Baracsi Endre - a Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Közgyűlés
alelnöke, a Vármegyei Értéktár Bizottság elnöke

ELŐADÁSOK:

10:20-10:50 **Lucza János** - helytörténész, főszerző
- *A Niczky-kastély*

10:50-11:20 **Dr. Balogh Judit** - jogtörténész, a Debreceni Egyetem Állam- és
Jogtudományi Kar Jogtörténeti Tanszék egyetemi docense
- *Adalékok a szocializmus bírósági szervezetéhez: A Kemecsei
Járásbíróság*

11:20-11:40 **SZÜNET**

11:40-12:10 **Sztupáné Dr. Ignéczi Mónika** - jogász, Katolikus Családok Egyesülete
- *A Szent István katolikus templom története*

12:10-12:40 **Nagy Enikő** - történelemtanár
- *Szemelvények a Kemecsei Református Egyházközség történetéből*

12:40-12:45 **ZÁRSZÓ**

KÍSÉRŐPROGRAM:

Műépítészeti emlékek Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében című kiállítás

Lipők Sándor
polgármester

Dr. Bene János
elnök

Adalékok Kemecse történetéhez

Kemece: Értéktár I. - A mozi épülete

Kemece közepén, útkereszteződések középpontjában áll a kalandos múltú, jelentős kulturális, társadalmi rendezvények szimbolikus épülete.

Környezete: Malomtó: 1940 előtt helyén egy nagy tó volt; Mellette Verpecz Bálint által felépített kis teljesítményű gőzmalom és vele együtt üzemeltetett olajütő állt. A korszerűtlenné vált kicsi malom helyett Dr. Hibján Géza, aki Verpecz Máriát vette feleségül 1937-ben felépíttette a ma is látható malom épületét (Feca-bútorbolt), a vörös-téglából készült raktárat. A malmot és az olajütőt a legkorszerűbb eszközökkel látták el. A Malomtó keleti oldalán nádas volt, attól a vasúthoz vezető útig kaszáló. Dr. Hibján Géza erre a kaszálóra építtette 1939-1940-ben a ma is látható impozáns mozi épületét.

Különleges építési mód: A Malomtó felesleges vizét, a mai Szent István út alatt egy áteresz vezette a régi megye árok nyomvonalán ásott szivárgón a Lónyay-csatorna mellett épített Halastói szivattyúhoz. Mivel Hibjánnak szép gyümölcsösei voltak, a mozi egész épülete alatt az alma tárolására szolgáló pincét építtetett. A kaszáló alig feküdt magasabban az út alatti elfolyóval biztosított Malomtó vízszintjénél. Az épület alapzatának árkából állandó szivattyúzással távolították el a vizet. Úgy rakták cementhabarcsba a bodrogkeresztúri tufa kőzetet. Az épület fala vályog, csupán a homlokzati főbejáratot és az oldalsó kijáratokat építették téglából. Építéskor, hogy a szélvihar ki ne döntse a falakat gerendákkal, szarufákkal minden oldalról kitámasztották az egyre magasodó falakat. Az építést minden baj nélkül fejezte be Ficsor Lajos neves kemecei építkezési vállalkozó.

Üzemtörténet: A mozi 270 férőhelyes volt. Az előtérből lépcső vezetett a fából készült karzatra, amelynek közepén volt a szűk vetítőhelyiség a legújabb német gyártású vetítőgépekkel, két oldalán páholyok.

Alig nyílt meg a mozi, nedves esztendők következtek. Hogy a Malomtó vize akadálytalanul elfolyhasson, a II. Világháború idején zsidó munkaszolgálatosokkal a szivárgót ismét megásatták. Igen sikeres volt a mozi, a szomszéd községek lakói is gyakran látogatták.

1945 után Dr. Hibján Gézától a mozit elvették, az államosításig a helyi Földműves Szövetkezet üzemeltette. A Földműves Szövetkezet az első pincében a (Kacsá) nevű italmérést rendezte be, mely 1959-ig működött. A hátsó pincében gyümölcsöt, zöldséget tároltak télre.

Az államosítás után a Megyei Moziüzemi Vállalat a korszerű vetítógépet Nyíregyházára a Béke Moziba vitte és onnan kihozták az elavultat.

1959-ben a vállalat felújította az épületet. Kívülről újra vakolták, a tetőn az addig soha be nem ázó vörös cserepezést átrakatták, napjainkban újra felújították.

Az épületben a régi karzatot lebontották, helyébe vasbeton alapon megépítették a korszerű gépházat. Így a férőhely 220-ra csökkent. Az új vasbeton alapzatra épült falazat a süllyedés következtében repedezik, azóta is többször javították.

Korszerűsítés: Később, a Megyei Tanács 1960. 11. 25. számú Működési Engedélyével Horváth Miklós osztályvezető aláírásával, kiemelkedő elismerésként a megye szélesvásznú filmszínházává minősítették, két legkorszerűbb vetítógéppel működtették. Kárpitolták a falakat, a mennyezetet, a fűtést és nyáron a hűtést a pincéből történő befúvással biztosították.

Az 1959-60-as felújítás során a dolgozók Kozma Sándor tanár, moziüzemvezető irányításával parkosították a területet, gömbakácot, nyárfasort, nyírfa, platánt, gesztenyefát, díszcserjéket telepítettek. Jelentős kulturális események, koncertek, országos hírű művészek, együttesek műsora, iskolai matiné gazdagította Kemece kulturális életét.

Az önkormányzati tulajdon: A moziüzem végleges bezárása 1991 márciusa után az önkormányzat visszaigényelte, saját kezelésébe vonta. Iskolai, városi ünnepek, rendezvények színhelyévé vált, színpada bővült, környezete gondozottabb, ápoltabb lett.

Egy újabb funkció bővítéssel, felújítással, fűtés korszerűsítéssel újra színvonalas kulturális rendezvények színhelyévé válhat.

Kemece Értéktárának fontos épülete, a Mozi működésében a dolgozók is kiemelt érték közvetítő szerepet töltek be. Évtizedeken át példás közösséget alkottak, méltóak a megtisztelő emlékezetre.

Üzemvezetők: Kozma Sándor 1959. augusztus – 1982, Lucza János 1982 – 1991.

Mozigépészek: Pásztor Karcsi bácsi – Erdei Imre – Barnák István

Pénztárosok: Váczi Lászlóné – Ignéczi Mária – Pásztor Károlyné – Barnák Istvánné

Jegykezelő – tekerceselő: Erdei Imre – Hajnal Ferencné Jolánka – Mezősi Lászlóné

Jegykezelő – takarító: Korpai Károlyné – Váczi Lászlóné – Fintor Ilona – Here Istvánné Jolika – Barna Jánosné – Mihalovics Lászlóné – Ungrádi Ferencné

Irodalom: Kozma Sándor Kemece 1997. (194-195. oldal)
Pásztor Károlyné Irénke visszaemlékezése

Adalékok Kemece történetéhez

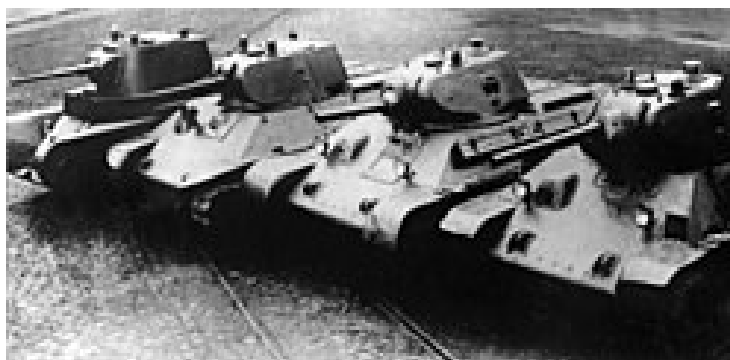
Kavalecz Kristóf: Hadászati emlékek

A T-34-85-ös harckocsi

Előzmények és tervezés: Az eredményes orosz harckocsi fejlesztés a polgárháború után kezdődött meg, kezdetben nyugati harckocsikat másoltak le optimalizálták a helyi zord viszonyokra. Erre példa a T-18-as, a T-26-os, a T-37-es, és a BT harckocsi család. A BT harckocsik a John Walter Christie által tervezett M1919-est vették alapul akárcsak a brit cirkáló harckocsik, de azt a saját igényeik szerint átalakították és illesztették be aktuális harcászati doktrínájukba melyet a szovjetek „mélységi hadviselés” névvel illetel. A kor előrehaladtával, a technika fejlődésével folytatódott a fejlesztés, így született meg az A prototípus család melynek eredménye volt a T-34-es harckocsi. Eleinte nem bíztak a harckocsiban, intenzív tesztek alá vetették a mai Harkivtól Moszkváig 2000 kilométert tettek meg vele, hogy teszteljék futóművét, majd a Mannerheim-vonal elhagyott bunkerein tesztelték tűzerejét. A tesztek olyan intenzívek voltak, hogy főtervezője a téli tesztek alatt

tüdőgyulladásban elhunyt, de a harckocsi minimális változtatásokkal megfelelt, rendszerbe állították és 1940 júniusában sorozatba is állították.

Út a 85-öshöz és a világháború végéhez:

Az első példányok egyaránt értek el sikereket és veszteségeket is, több megbízhatósági probléma is felszínre került mely mind a silány gyártási minőségből és tervezési hibákból fakadt, mint a kis méretű torony vagy a lánctalp, de ezenfelül ki kell emelni, hogy nem véletlenül vívta ki a németek félelmét, nehezen elpusztítható volt és veszélyes az összes német harckocsira.

A már említett problémákat igyekeztek folyamatosan fejlesztésekkel orvosolni, ami sikerült is. 1942 és 1943 alatt a magyar csapatok is harcoltak T34-76-osok ellen, de emellett erősebb német harckocsik is megjelentek, mint a Tigris vagy a Párduc. Így a harckocsit felszerelték egy új toronnyal, mely nagyobb volt és áthelyezték a rádiót is ide és egy új 85mm-es löveget is mely erősebb volt az eddigi 76mm-esnél és képes volt az említett harckocsik kilövésére közlőrl. Így született meg a T34-85-ös mely minimális változtatásokkal végigszolgált a világháborút, ez a harckocsi adta a vörös hadsereg páncélos erejének gerincét, így jelen volt minden kulcsfontosságú ütközetben a Kurszki csatától Berlin bevételéig.

Szerepe a világháború után:

A harckocsi a világháború után is aktív használatban maradt az elfoglalt országokban állomásozó a szovjet csapatoknál, feladatuk sokrétű volt a színtalpak előtt és mögött is, de a harcoló alakulatoknak nem volt több feladata, hisz nem volt kivel harcolni. Ezek alatt a gyártás egy percre sem állt le, csak a legyártott darabok száma csökkent annak ellenére, hogy a világháború alatt már a harckocsi váltótípusa a T-44-es már rendelkezésre állt. Ez a harckocsi ugyan azt a löveget használta, de képes volt nagyobb, erősebb löveg hordozására is, mind-e mellett páncélzata és mozgékonyága is jobb volt, mint a T-34-85-ösé ennek ellenére a háborúban alkalmazott T-34-85-ös maradt főleg használatban, hiszen a T-44-est igyekeztek a világ elől eltitkolni. A párizsi szerződés után szintén állomáshelyeiken maradó szovjet csapatok továbbra is ilyen harckocsikkal voltak felszerelve, idővel azonban az újjá épülő országok felkívánták építeni saját önálló hadseregüket, a szovjetunió az érdekszférájába eső országokat felfegyverezte, akárcsak Magyarországot. A Magyar Honvédséget 1948ban szerelték fel a Magyarország és a Szovjetunió által megkötött 9,5 millió dolláros államközi szerződés keretein belül, például a 48 mintájú ismétlőpuskával (Mosin-Nagant), a 48 mintájú géppisztollyal (PPS-41) és még sok más eszközzel is, mint a 451 darab T34-85-ös harckocsival.

Pályafutása Magyarországon és a végleges elavulása:

Bevezetése után a harckocsival mindenki meg volt elégedve, hiszen azt hitték ez közel csúcstechnika, pedig már távolról sem volt az. Erre tökéletesen rávilágított a koreai háború melyben más országok bevetették a harckocsikat, ám az addigra már véglegesen elavult, az északi és kínai egységek komoly veszteségeket szenvedtek el az amerikai M26 Pershing-ekkel szemben. Ennek ellenére, nem hogy csak a kialakuló keleti blokkban maradt rendszerben, hanem

még a Szovjetunióban is ahol a magas darabszámban látták a harckocsi erősségeit. 1951re a Magyar Honvédség névváltáson ment át, egészen 1990ig Magyar Néphadsereggé változott elnevezése, de ez a harckocsi pályafutásán nem változtatott. Utolsó bevetése Magyarországon az 1956-os forradalom alatt következett be, mind a két fél oldalán feltűnt a harckocsi, később közismert szimbólummá vált a Kossuth címerest T-34-85-ös. A forradalom után a szovjetek rájöttek, hogy a keleti blokk országait is el kell látni a legmodernebb T-54-es harckocsikkal melyek a jövőbeli zavargásokat is megelőzhetik, illetve ezt a színtalpak mögött zajló hidegháborús helyzet is megkívánta. Így a t-34-85-ös hamar elvesztette kiemelt szerepét a Magyar Néphadseregben és később ki is vonták a rendszerből, ezeket a darabokat más többnyire harmadik világbeli országoknak eladták és mai napig vannak olyan országok ahol ezek a volt magyar harckocsik rendszerben állnak és aktív használat alatt állnak.

Műszaki adatok:

Típus: közepes harckocsi

Tömeg: 26 t

Hossz: 6,68 m

Szélesség: 30,00 m

Magasság: 2,45 m

Motor: 500 Le-s (V-2-34, "V" hengerelevezésű, 12 hengeres, dízelüzemű)

Legénység: 4 fő

Elsődleges fegyverzet: 1 db 85 mm-es löveg (ZIS-Sz-53, a toronyban)

Kiegészítő fegyverzet: 2 db 7,62 mm-es géppuska (DT, egy-egy párhuzamosított és a torony tetején)

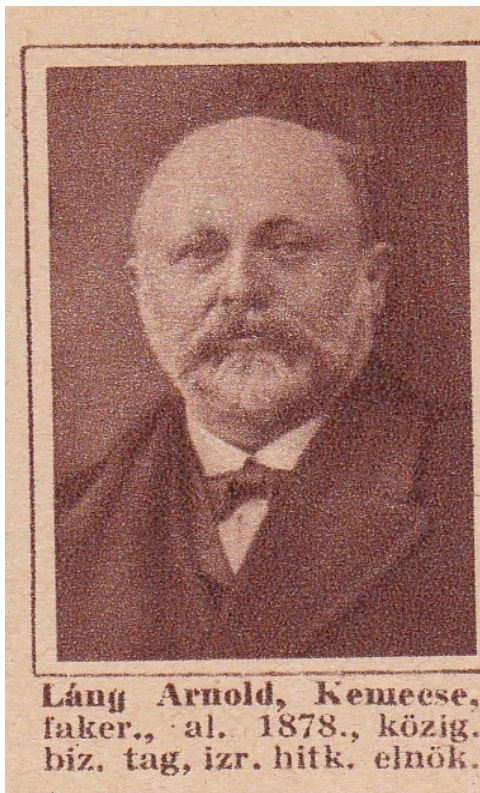
Páncélzat: 15-47 mm

Végsebesség: 53 km/h (úton), ismeretlen km/h (terepen)

Hatótávolság: Belső tartállyal: közel 300km, külső tartályokkal: közel 500km

Magyar Zsidó Lexikon (1929) Kemece

Kemece, nagyközség Szabolcs és Ung közigazgatásilag egyesített vármegye 3706 lakos. A Kemecei hitközség körülbelül 100 évvel ezelőtt alakult. Alapítója Kemeceire beköltözött gazdálkodók voltak. Első rabbija Grünwald Gerson volt, akiről azonban nem jegyezték fel, mikor működött. Templomot 1824. épített a hitközség saját erejéből. Jesivája is van, körülbelül 50 évvel ezelőtt Glück Emánuel rabbi alapította s átlag 25 növendék látogatja. A hitközség vallásos szellemének bizonyítéka a néhai Klein József és Lang Arnold által tett nagyobb alapítvány, melyből Talmud Tórát létesítettek. Chevra Kadisa, melynek programján a szegények gyógykezelése és támogatása szerepel, jelenleg Friedman S. elnöklete alatt áll. A kulturális és főként a gazdasági életben élénk szerepet a Kemecei zsidóság. Pollatschek Sándor a járás köztisztviselője álló tb. Főorvosa, Róth Jenő, a kemecei takarékpénztár vezérigazgatója, Haas Ignác, aki 1200 hold földön gazdálkodik, múmalmot és szeszgyárat létesített, Ehrenberg Izsák és Zwibel Testvérek kőolaj-finomító gyárai, Fisch Salamon szeszfőzdéje és betongyára és Lang Arnold betongyára számos munkást foglalkoztatnak. A hitközség 7000 pengős költségvetéssel dolgozik, 55 család él a hitközségben, az adófizetők száma 48. A hitközség anyakönyvi területéhez Nyírbogdány, Kék, Beszterec, Vasmegyér, Sényő, Nyírtura, Berkesz, Demecser, Gégény, Nyíribrony, Nyírkércs, Kótaj, Nyírszékely, Nyírtét, Oros, Nyírpazony, Tiszakarád és Ramocsaháza községek tartoznak. Foglalkozás szerint: 5 gazdálkodó, 16 kereskedő, 1 orvos, 10 iparos és 20 egyéb. A hitközségnek 32 tagja vett részt a világháborúban, s közülük 5-en estek el. A hitközség mai vezetősége: Leonorovits Géza főrabbi, Frischmann Izrael elnök, Friedmann Ignác gondnok, Feldmann S. pénztárnok, Weinberger Márton ellenőr, Klein Menyhért jegyző, Lang Arnold, Keszler Jakab, Scher Adolf és Amzel Adolf előljárók.

(Fotó: Kriston Péter archívuma)

Adalékok Kemece történetéhez

Örök emlékül - örök emlékezetre

A kemecei zsidó temetőt már 1828-ban használták, ez a dátum található a legkorábban megtalált sírkőn. A legutolsó feltárt sírkő 1944-ből származik. A temetőt az Örökség Alapítvány a Zsidó Temetők Megóvásáért tartja fenn és gondozza.

Forrás: <https://www.esjf-surveys.org/survey/kemecse-jewish-cemetery/>

Adalékok Kemece történetéhez

Esküvői fényképkiállítás - 2010. 09. 11.

Szerkesztők: Mile Miklós, Lucza János

Barnák István - Udvari Veronika (1957)

Adalékok Kemece történetéhez